

**HET GEMEENTELIJK
PARTICIPATIETREGLEMENT**

INSPIRATIENOTA VAN DE WAKKERE BURGER vzw

HET GEMEENTELIJK PARTICIPATIEREGLEMENT

INSPIRATIENOTA VAN DE WAKKERE BURGER vzw

INHOUD

Waarom deze inspiratienota?

Een transparante bestuurscultuur

1. Juridische kaders3
2. Een transparante werking van de gemeenteraad3
3. Van passieve naar actieve openbaarheid: stel alle beleidsdocumenten online ter beschikking3
4. Communiceer helder en begrijpelijk over het beleid4

Een participatieve bestuurscultuur

5. Juridische kaders5
6. Betrek burgers die willen meepraten over het beleid7
7. Bouw evenwichtige participatietrajecten uit, op maat van het thema en de betrokkenen8
8. Experimenteer met nieuwe participatieve methodieken om je burgers mee te krijgen9

Een inclusieve bestuurscultuur

9. Breng de profielen van participerende burgers en de drempels voor niet-participanten in kaart.. 10
10. Werk met sleutelfiguren, tussenpersonen en -organisaties, maar overbevraag hen niet..... 11
11. Zorg voor maatwerk op vlak van communicatie en werkmethoediek 11
12. Maak werk van diversiteit in de eigen organisatie..... 12

WAAROM DEZE INSPIRATIENOTA?

Het nieuwe Decreet Lokaal Bestuur verplicht alle gemeenten om een 'participatiereglement' op te stellen. Daarin moeten zij duidelijk maken hoe burgerparticipatie in hun gemeente georganiseerd wordt. De Wakkere Burger wil de gemeenten daar graag bij helpen.

In deze nota vind je verschillende aanbevelingen voor een goede participatienota. Daarbij koppelen we enkele essentiële zaken die juridisch verankerd moeten worden aan meer inhoudelijke kwaliteitskenmerken voor een goede burgerparticipatie. We haalden de mosterd bij talloze gesprekken die we het afgelopen jaar hadden met actieve burgers, burgerinitiatieven en bestuurskundige experts, in het kader van onze Burgervuurcampagne. Let wel: dit document biedt in eerste instantie een overzicht van de participatieve processen en mechanismen die aansluiten bij de expertise van De Wakkere Burger. Mogelijk moeten overheden dus nog elders informatie inwinnen over aspecten die hier niet aan bod komen.

Onze suggesties zijn opgebouwd rond drie verschillende clusters: een transparante, participatieve en inclusieve bestuurscultuur. Vooraleer we daarnaar overgaan, wil De Wakkere Burger graag nog twee belangrijke oproepen doen aan gemeentebesturen. Allereerst: het opmaken van je participatiereglement is op zich een fantastische opportuniteit voor een participatief traject. Betrek je inwoners, betrokken actoren of overlegstructuren dus bij het opstellen van deze participatieregels, zodat dat nog beter aansluit bij de specifieke noden en context van jouw gemeente. Ten tweede: wees bereid om je reglement regelmatig te evalueren en bij te stellen. De samenleving is constant in evolutie; de democratie en burgerparticipatie bijgevolg ook. Om een échte participatieve gemeente te zijn (en te blijven), moet je dus bereid zijn om je eigen aanpak regelmatig in vraag te stellen.

Brussel, 4 april 2019

De Wakkere Burger vzw is een onafhankelijke sociaal-culturele organisatie die zich sinds begin jaren 1980 inzet voor participatie en actief burgerschap. In ons vormings- en begeleidingswerk voor besturen, adviesraden en burgerinitiatieven hebben wij een brede knowhow opgebouwd. In deze inspiratienota delen wij deze inzichten ook met u.

De Wakkere Burger vzw is actief met de steun van de Vlaamse overheid.

Contact:

De Wakkere burger vzw – Priemstraat 51, 1000 Brussel

T: 02-274 24 01

M: info@dewakkereburger.be

W: www.dewakkereburger.be – www.adviesraden.be

EEN TRANSPARANTE BESTUURSCULTUUR

1. Juridische kaders

Volgens art. 32 van de Belgische Grondwet en de openbaarheidsregels uit art. II.31 van het nieuwe Vlaamse Bestuursdecreet is de openbaarheid van overheidsdocumenten de norm en beslotenheid de uitzondering. Lokale overheden zijn dus verplicht inzage en uitleg te verlenen of een afschrift te bezorgen aan iedereen die erom verzoekt. Alle voltooid bestuursdocumenten zijn juridisch gezien openbare informatie, behoudens enkele omschreven uitzonderingsgronden (zoals bescherming van de privacy, auteursrechten enzovoort).

Burgers kunnen een aanvraag **openbaarheid van bestuur** doen via brief of e-mail. Een letterlijke verwijzing naar het decreet openbaarheid van bestuur is niet nodig. Burgers mogen zowel (gratis) inzage of uitleg vragen, als een afschrift van het document (eventueel tegen betaling van een redelijke som). Opgelet, want het Bestuursdecreet wijzigde de bestaande antwoord- en reactietermijnen. Vandaag geldt in beginsel een termijn van 20 kalenderdagen voor beslissing én uitvoering van de aanvraag.¹

2. Een transparante werking van de gemeenteraad

De gemeenteraad is het hart van de lokale democratie. Gemeenten hebben dus de taak om haar werking naar buiten te brengen. Gemeentebesturen plaatsen al 'notulen' (korte verslagen met de besproken onderwerpen en beslissingen) online, net zoals belangrijke strategische documenten zoals de meerjarenplanning. Maar burgers moeten zich ook op de hoogte kunnen stellen van het politieke debat dat het uiteindelijke besluit van de gemeenteraad voorafgaat. Om dat te bereiken, moeten gemeenten '**zittingsverslagen**' (die ook de essentie van de tussenkomsten en de mondeling en schriftelijk gestelde vragen en antwoorden bevatten) van de gemeenteraad én de verschillende commissies aanbieden op hun website.² Zo kunnen burgers inzicht krijgen in het democratische proces en kunnen ze de posities van hun raadsleden in de verschillende dossiers nagaan.

Video- of geluidsopnames van de gemeenteraad kunnen eventueel aanvullend ter beschikking worden gesteld, maar niet ter vervanging van de notulen. Dove of slechthorende burgers mogen immers niet gediscrimineerd worden. Daarbij is het ook voor andere burgers veel moeilijker om informatie te vinden in geluids- of videopnames dan in teksten. Maak eventueel gebruik van aangepaste software om de debatten in audiofragmenten te laten transcriberen, of om teksten op de website voor te lezen voor blinden.

3. Van passieve naar actieve openbaarheid: stel alle beleidsdocumenten online ter beschikking

De Wakkere Burger pleit er daarnaast voor dat lokale overheden zoveel mogelijk een beleid van 'actieve openbaarheid' voeren. Dat wil zeggen dat zij **belangrijke bestuursdocumenten** automatisch zouden moeten **aanbieden op hun website**. Idealiter plaatsen besturen dus de documenten die aan de grondslag liggen van de uiteindelijke beslissingen (studies, rapporten, presentaties van deskundigen,...), online. In Antwerpen zijn ook de ontwerpbesluiten van de gemeenteraad vrij raadpleegbaar voor

¹ Voor het stappenplan van de procedure, zie <https://overheid.vlaanderen.be/stappenplan-aanvragen-openbaarheid-van-bestuur>.

² Wij volgen hier de terminologie in het nieuwe decreet Lokaal bestuur (zie Art. 278 e.v.).

burgers vanaf een week voor de gemeenteraadszitting. Zo weet iedereen vooraf wat er inhoudelijk op de agenda komt. Door deze documenten actief aan te bieden, kunnen geïnteresseerde burgers het besluitvormingsproces ten gronde volgen en beoordelen. Denk bij het ter beschikking stellen van documenten ook aan toegankelijkheid, zowel naar anderstaligen als kansengroepen toe.³ Zie het onderdeel 'een inclusieve bestuurscultuur' voor meer informatie.

Om die actieve openbaarheid praktisch uit te rollen, kunnen ook de voorbeelden van enkele Brusselse (bv. Watermaal-Bosvoorde) en Waalse (bv. Bergen) gemeenten dienen als inspiratie.⁴ Deze gemeenten maakten belangrijke delen van hun **intranet openbaar**, zodat burgers dezelfde documenten kunnen consulteren als de gemeenteraadsleden (uiteraard met uitzondering van documenten met persoonlijke informatie). Als gemeenten geen intranet gebruiken – of als dit onvoldoende toegankelijk is - kunnen enkele open-source ICT-toepassingen mogelijk helpen.⁵

4. Communiceer helder en begrijpelijk over het beleid

Transparantie houdt niet enkel in dat technische documenten *beschikbaar* zijn voor burgers, het betekent ook dat het beleid zoveel mogelijk *begrijpelijk* moet zijn voor hen. Daarom vraagt De Wakkere Burger dat gemeenten regelmatig grondig evalueren hoe zij naar hun burgers **communiceren**. Maak optimaal gebruik van klassieke communicatiemiddelen zoals gemeentebladen, maar ook van facebook, twitter en andere sociale media. Belangrijk hierbij is dat je interactie probeert te creëren met je inwoners. Wanneer burgers signalen doorgeven of bezorgdheden uiten, moet je bijvoorbeeld consequent reageren en communiceren over wat er wel al gebeurt. Focus in je eigen content op human interest en positieve verhalen; die zijn immers ideaal om burgerbetrokkenheid te creëren. Om deze online communicatie op een goede manier te doen, zorg je best voor ten minste één kenner van sociale media in je administratie.

Offline communicatie is vaak niet eenvoudig, maar levert doorgaans wel de beste resultaten op. Om een goede offline communicatie uit te bouwen en ook signalen van burgers op te vangen, moet je duurzame netwerken uitbouwen met verschillende doelgroepen (zie ook 'Een participatieve bestuurscultuur'). Om kansengroepen te bereiken, moet je ook informatie aanbieden in een toegankelijk format en een deel van je communicatieplan specifiek afstemmen op die doelgroepen (zie ook 'Een inclusieve bestuurscultuur').

Een **begrijpbare begroting** is een essentieel onderdeel van een transparante bestuurscultuur. Burgers willen weten wat er met hun belastinggeld gebeurt, en het is de taak van de overheid om hen daarover afdoende te informeren. De website *Je Gemeente Telt* is een handige tool om die complexe financiële informatie toegankelijker te maken.⁶

De stad Antwerpen maakt ook gebruik van ORBA: een tool die nagaat in welke mate de verschillende doelstellingen van het meerjarenplan worden gerealiseerd. Steden en gemeenten die dit soort tools hanteren kunnen die ook openstellen voor burgers, adviesraden... Zo kunnen ook zij in alle transparantie volgen in hoeverre hun bestuur de beloftes van het bestuursakkoord waarmaakt.

³ Op de site <https://www.anysurfer.be/nl/in-de-praktijk/overzicht> vind je tips om je website en documenten toegankelijk te maken naar verschillende doelgroepen.

⁴ Zie het volgende nieuwitem: <https://www.youtube.com/watch?v=bXtToga18x8>

⁵ Bijvoorbeeld PLONE en IMIO.

⁶ Je Gemeente Telt is een initiatief van De Wakkere Burger vzw en Tree Company. Zie www.jegemeentetelt.be.

EEN PARTICIPATIEVE BESTUURSCULTUUR

5. Juridische kaders

Het Decreet Lokaal Bestuur legt al enkele elementen van burgerparticipatie vast.⁷ Gemeenten dienen vaak nog eigen regelgeving op te stellen om die decreten verder te specificeren.

Adviesraden: art. 304 van het Decreet Lokaal Bestuur stelt dat de gemeenteraad kan overgaan tot de organisatie van 'raden en overlegstructuren die als opdracht hebben op regelmatige en systematische wijze het gemeentebestuur te adviseren'. Dat impliceert meer vrijheid voor de lokale besturen in verband met het reguleren van hun adviesraden, maar enkele verplichtingen blijven bestaan. Onder meer de Gecoro, Jeugdraad en een Culturele Raad blijven verplicht. De Sportraad is dat niet langer, maar als er geen aparte Sportraad is, verplicht het Cultuurpact tot de opname van 'sport' in de Culturele Raad (bijvoorbeeld als deelraad van een soort vrijetijdsraad).⁸

Daarnaast gelden voor alle adviesraden volgende twee regels:

- *Leden van de gemeenteraad en van het College kunnen geen stemgerechtigd lid zijn van de adviesraden. De Wakkere Burger is voorstander om die regelgeving verder uit te breiden naar leden van de Bijzondere Commissie Sociale Dienst (OCMW).*
- *Ten hoogste twee derde van de leden van de adviesraden mag van hetzelfde geslacht zijn om een rechtsgeldig advies uit te brengen. Deze verhouding is wel alleen van toepassing op de formeel goedgekeurde samenstelling van de adviesraad. De Wakkere Burger spoort adviesraden wel aan om regelmatig derden (bv. geïnteresseerde burgers, burgerinitiatieven, doelgroepen...) uit te nodigen om mee te vergaderen rond thema's die hen ook interesseren.*

Daarnaast pleit De Wakkere Burger er voor dat gemeenten volgende regels bijkomend vastleggen in hun participatiereglement:

- Het recht voor alle lokale adviesraden op een gemotiveerd antwoord wanneer een advies niet wordt gevolgd.
- Een afspraak dat adviezen ook aan alle fracties in de gemeenteraad worden overgebracht.
- De mogelijkheid om open vergaderingen in te schrijven in statuten, om een bredere betrokkenheid bij deze raden mogelijk te maken. Vanuit onze ervaring stellen we bij De Wakkere Burger vast dat dergelijke open vergaderingen het meest succesvol zijn als adviesraden een vergadering organiseren rond een specifiek thema of project en vervolgens burgers en organisaties uitnodigen die in dit thema geïnteresseerd zijn.

Voor verdere suggesties en tips verwijzen we naar onze publicatie Advies-GPS en www.adviesraden.be.

Volksraadpleging: Artikel 305 t.e.m. 325 in het Decreet Lokaal bestuur regelen de modaliteiten van de gemeentelijke volksraadpleging. Deze artikels leggen al een erg gespecificeerde procedure vast.

Verzoekschriften: Volgens art. 28 van de Grondwet en art. 304 van het Decreet Lokaal Bestuur heeft iedereen het recht om een door één of meer personen ondertekend verzoekschrift in te dienen bij de organen van de gemeente (de gemeenteraad, het College, de burgemeester, de OCMW-raad,...). Dat

⁷ Voor een overzicht van alle decretale bepalingen inzake burgerparticipatie, zie <http://www.vvsg.be/thema/participatie/Pages/ParticipatieinBBC.aspx>.

⁸ Zie onder meer het antwoord van minister Gatz op parlementaire vragen in het Vlaams Parlement (Commissie Cultuur, 14 maart 2019).

geldt overigens ook voor niet-inwoners van de gemeente. In tegenstelling tot het aanbrenge van een agendapunt op de gemeenteraad (zie hieronder) is de vraag doorgaans slechts aan één persoon gericht en moet de gemeenteraad hier niet over in debat gaan. Volgende zaken leggen gemeenten nog zelf vast:

- *De maximale reactietermijn van gemeenten:* De Wakkere Burger is voorstander om die niet hoger te leggen dan de regelgeving in het 'oude' Gemeentedecreet (3 maanden)
- *Vraag om hoorzitting:* De Wakkere Burger vindt dat de verzoeker moet kunnen vragen om gehoord te worden door de gemeenteraad (of een commissie), eventueel bijgestaan door een persoon naar keuze.

Voorstellen van burgers op de gemeenteraad: Volgens art. 304 van het Decreet Lokaal Bestuur moet de gemeenteraad een regeling voorzien over het recht van de inwoners om voorstellen op de agenda van de gemeenteraad te zetten. Elke gemeente moet dat principe echter nog verder invullen door volgende zaken vast te leggen:

- *De toegangsdrempel:* met andere woorden, het minimum aantal handtekeningen dat een voorsteller moet verzamelen om zijn/haar recht af te dwingen. De Wakkere Burger pleit ervoor dat gemeenten dit niet te hoog leggen, om te kloof tussen burger en gemeenteraad te verkleinen. De drempel in de Brusselse gemeenten (telkens 20 handtekeningen) kan als voorbeeld dienen.
- *De uiterlijke indieningsdatum:* idealiter wordt dit vastgelegd op ten laatste 20 dagen voor de zitting waarop de burgers het geagendeerd willen zien. Indien die termijn niet gehaald wordt, moeten zij de garantie krijgen dat de kwestie tijdens de volgende zitting behandeld wordt.
- *De behandeling van het voorstel:* gebeurt dit voor, tijdens of na de zitting van de gemeenteraad? Hoe lang is de minimale spreektijd van de burgers? Welke garanties biedt de gemeente om burgers achteraf op de hoogte te houden wat er met hun voorstel gebeurt? Daarnaast zouden gemeenteraden verplicht moeten zijn om een gemotiveerd wederwoord te bieden. De Wakkere burger spoort gemeenten aan om zich ertoe verbinden om elk voorstel binnen het jaar te onderzoeken en erover een stemming organiseren. Als het niet aanvaard wordt, moet de gemeenteraad minstens een gemotiveerde repliek bieden.⁹

Ook kunnen gemeenten een – meer laagdrempelig – '**vragenmoment**' organiseren. Tijdens dat moment kunnen burgers een vraag stellen aan een lid van het College of de gemeenteraad. De burger moet dan een antwoord krijgen, maar de gemeenteraad hoeft niet in debat te gaan over die vraag. In hun participatiereglement moeten gemeenten in elk geval een duidelijke en soepele aanvraagprocedure voorzien: moet de vraag op voorhand doorgestuurd worden of mag ze gewoon op de gemeenteraad gesteld worden? Welke zaken mogen niet bevraagd worden (bijvoorbeeld persoonlijke kwesties)? De Wakkere Burger vindt dat gemeenten dat vragenmoment best vóór de gemeenteraad organiseren, gezien het vaak moeilijk te voorspellen is tot wanneer de vergaderingen duren.

⁹ In de gemeente Etterbeek wordt al met zo'n formule geëxperimenteerd: https://www.bruzz.be/actua/etterbeek-wil-pionieren-met-burgerparticipatie-2019-02-22?fbclid=IwAR1rIUcnKR7SoF30eu5eD_n281kH2MgC7gC6uel7KPxMDQno0JVDO1FjWok.

6. Betrek burgers die willen meepraten over het beleid

Burgerinitiatieven, actiecomités en commons zijn alomtegenwoordig. Er is duidelijk een enorm potentieel om geëngageerde burgers te betrekken in de lokale beleidsvoering. De cijfers uit de meest recente stadsmonitor bevestigen dat ook: de afgelopen jaren is de wil van de stedelijke bevolking om te participeren aan de beleidsvoering nog toegenomen.¹⁰ Om constructief om te gaan met die actieve burgers en burgerinitiatieven, moeten overheden verschillende top-down initiatieven ontwikkelen, maar ook bottom-up impulsen ondersteunen.

Top-down: een aanwezige en flexibele overheid

Overheden dienen eerst en vooral op te volgen wat er in het middenveld van hun gemeente beweegt. Welke actiecomités, burgerverenigingen en andere initiatieven bestaan er, waar streven zij naar, wat voor initiatieven ondernemen zij en welke ondersteuning willen zij eventueel krijgen? Op basis van zulke vragen kunnen besturen hun dienstverlening ten aanzien van die actieve burgers vraaggericht en efficiënt afstellen. Bij De Wakkere Burger stellen we vast dat persoonlijke netwerken tussen burgerinitiatieven en de administratie (en bij verlenging de politiek) echt cruciaal zijn om vertrouwen en samenwerking te faciliteren. Investeer daar dus in! Om signalen op te vangen vanuit verschillende doelgroepen moeten ambtenaren nauw samenwerken met verschillende 'intermediairen' (zoals wijkagenten, straathoekwerkers, directies in scholen, mensen in de thuiszorg, poetshulp van het OCMW die bij mensen thuis komen) zodat belangrijke signalen zo snel mogelijk doorgegeven kunnen worden.

Bottom-up: een toegankelijke overheid

Naast het top-down werken met initiatieven is het ook belangrijk om je als overheid toegankelijk op te stellen naar alle signalen die bottom-up tot bij je komen. Een goed opgevolgde website en het gebruik van sociale media zijn hier de absolute basis. Een mogelijke piste is een soort FAQ-pagina op de website van de gemeente, waar je de vragen van burgers die ook voor anderen interessant kunnen zijn, per thema verzamelt. Ook in je gemeentelijk infoblad kan je bijvoorbeeld plaats bieden aan een 'vraag van de week' van een burger.

Maar vooral is toegankelijkheid een kwestie van een open attitude van de ambtenarij. Als burgers met vragen of suggesties komen, moeten zij vlot geholpen of doorverwezen worden door het onthaal. Voor de organisatie van participatieve projecten kan het soms zinvol zijn om een participatieambtenaar aan te stellen, maar de participatieve gedachte kan even goed gediend worden als ze uitgedragen wordt door verschillende ambtenaren in alle beleidsdomeinen. Zet in op ontmoeting tussen burgers en burgerinitiatieven om kruisbestuiving en samenwerking te stimuleren en netwerken uit te bouwen.¹¹ Daarnaast is toegankelijkheid ook een kwestie van een flexibele bestuurscultuur. De initiatieven en voorstellen van burgers passen heel vaak niet binnen één beleidsbevoegdheid. Overheden die met burgers willen werken, moeten dus bereid zijn om bevoegdheids- en partijoverschrijdend te werken.

¹⁰ Stadsmonitor 2017, p. 406-407.

¹¹ Recent werd in een Onderzoek van Odisee en de Gezinsbond (*Burgerinitiatieven voor gezinnen, door gezinnen. Een verkennend onderzoek*) nogmaals sterk het belang van dit soort ontmoetingen benadrukt.

7. Bouw evenwichtige participatietrajecten uit, op maat van het thema en de betrokkenen

Goed uitgewerkte deliberatieve trajecten zorgen voor een veel grotere kans op een breed draagvlak voor grote projecten. Voor een optimaal deliberatief traject zijn de volgende principes cruciaal:

Inclusief:

- Alle betrokkenen moeten de kans krijgen om deel te nemen aan het traject. Zorg er dus voor dat moderatoren expliciet ook minder mondige aanwezigen om hun mening vragen en hen betrekken in de discussie.
- Daarnaast betekent inclusiviteit dat alle relevante doelgroepen aan tafel moeten zitten. Denk bij de heraanleg van een plein bijvoorbeeld niet enkel aan de omwonenden, maar ook aan de gebruikers van dat plein (spelende kinderen, mensen die erover fietsen of rijden) en de lokale middenstand. Als een proces enkel open staat voor een of meerdere doelgroepen (bv. omwonenden in plaats van de volledige bevolking) moeten overheden duidelijk uitleggen welke criteria er zijn en waarom.
- Ook moeilijker bereikbare doelgroepen moeten mee aan tafel zitten, met de juiste bagage. Overheden moeten dus extra inspanningen doen om dat te verzekeren. Zie het onderdeel 'een inclusieve bestuurscultuur' voor meer info en tips.

Maatwerk:

- Participatietrajecten zijn maatwerk. Vertrek dus niet vanuit een vast model dat je van A tot Z uitvoert, maar zorg ervoor dat je het proces kan bijsturen afhankelijk van de omstandigheden of de aanwezige doelgroepen. Overheden zijn zich best bewust dat zij uiteindelijk heel andere participatieve methodieken moeten gebruiken dan ze initieel vooropstelden.
- Overheden kunnen rond quasi elk politiek thema een participatietraject organiseren. Maar in de praktijk stelt De Wakkere Burger vast dat vooral trajecten die gebouwd worden rond specifieke cases, écht enthousiasme opwekken. Organiseer je participatieve trajecten dus bij voorkeur rond concrete initiatieven of projecten (bv. de heraanleg van pleinen, het invullen van de begroting,...).

Geinformeerd:

- Burgers moeten vanaf het begin van het traject weten wat er van hen verwacht wordt en wat zij zelf mogen verwachten van het traject. Zorg dus voor duidelijke spelregels, geef duidelijk aan wat er met hun input zal gebeuren en communiceer achteraf welke voorstellen werden uitgevoerd en waarom. Een facebookgroep, whatsappgroep of Pinterestboard zijn interessante tools om na een infosessie of vergadering verder met je burgers te communiceren, maar denk ook aan de deelnemers die niet zo online actief zijn.
- Daarnaast moet natuurlijk ook voldoende inhoudelijke informatie voorhanden zijn, om voor een rijke discussie te kunnen zorgen. Vergeet in dit kader zeker de ambtenaren niet. Zij zijn vaak immers perfect geplaatst om de nodige technische expertise mee te geven aan de burgers.
- Tot slot zijn participatiebegeleiders cruciaal om het traject in goede banen te leiden.

Tijd:

- Betrek burgers vroeg genoeg in het besluitvormingstraject, en niet enkel om kleine aanpassingen aan te brengen in een al afgewerkt project. Geef burgers ook de kans om het project in een vroeg stadium fundamenteel mee vorm te geven.

- Natuurlijk moeten burgers ook voldoende tijd krijgen om de informatie te verwerken, te vergaderen en tot een besluit te komen.
- Vergaderingen moeten georganiseerd worden op een tijdstip en locatie die het toelaten om zoveel mogelijk mensen te laten deelnemen.

8. Experimenteer met nieuwe participatieve methodieken om je burgers mee te krijgen

Tijdens de afgelopen legislatuur experimenteerden talloze Vlaamse gemeenten met nieuwe en oude participatieve methodieken. Dat verdient aanmoediging. Durf zowel te werken met nieuwe participatieve methodes om concrete projecten vorm te geven als met algemene participatieve tools. Schakel wel de hulp in van participatiebegeleiders om het proces in goede banen te leiden.

Sommige gemeenten laten hun inwoners (een deel van) hun begroting invullen met hun eigen projecten ('**burgerbudget**') of voorzien specifieke **wijkbudgetten** voor burgers die iets in hun wijk willen realiseren. Andere gemeenten gebruiken participatieve trajecten om hun **meerjarenplanning** op te stellen of om hun ruimtelijk of mobiliteitsbeleid mee vorm te geven. Misschien vinden ook experimenten met deliberatieve democratie (zoals de **burgerpanels** of **burgerraden** die recent in de Oostkantons werden gelanceerd) hun weg naar de gemeenten. In zo'n sessies zitten gelote burgers samen met experts om over belangrijke beleidsthema's te discussiëren, en vervolgens adviezen op te stellen aan politici. Die verbinden zich minstens om de voorstellen te onderzoeken en van een gemotiveerd antwoord te voorzien. Burgers moeten in zo'n gevallen niet de volledige projectplanning van A tot Z regelen, maar wel de krijtlijnen uittekenen.

Een mogelijk experiment dat De Wakkere Burger zelf naar voren schuift is een **burgeragenda** voor de volgende gemeenteraadsverkiezingen. In dit traject krijgen burgers van een gemeente de kans om de belangrijkste thema's van de verkiezingen mee te bepalen en om op verkiezingsdag inhoudelijk input te geven over die thema's. Tijdens het jaar voor de verkiezingen worden eerst verschillende burgerpanels georganiseerd en kunnen burgers zelf kiezen over welke belangrijke kwesties de verkiezingen in hun gemeente zouden moeten draaien. Tijdens enkele daaropvolgende thematische sessies stellen zij, in samenspraak met experts en enkele politici, in totaal een twintigtal stellingen op, die op verkiezingsdag worden voorgelegd aan de stemgerechtigde burgers. De kiezers kunnen dan aangeven of zij het helemaal eens, eens, oneens, helemaal oneens... zijn met die beweringen, waardoor ze de overheid van belangrijke informatie voorzien. Achteraf dient de gekozen gemeenteraad natuurlijk uitvoerig aan te geven wat zij doen met die input van de burgers. Hopelijk zien op basis van die input en co-creatieve sessies vervolgens enkele projecten het licht, die via een breder participatief traject kunnen uitgerold worden.

EEN INCLUSIEVE BESTUURSCULTUUR

Gemeentebeleid kan maar participatief zijn als het representatief is, dus wanneer elke stem gehoord wordt. Je kan natuurlijk niet al je burgers individueel betrekken bij je participatieve traject, maar je moet wel verzekeren dat je verschillende stemmen uit alle geledingen van de maatschappij betreft. Zo kunnen de participanten uit verschillende doelgroepen telkens hun achterban op de hoogte brengen. Als dat op een goede manier gebeurt, zal je eigen werking er alleen maar bij baten. Inclusieve participatie zorgt voor **inhoudelijke kwaliteit** (omdat verschillende types personen en expertise bevroegd worden) en bijgevolg voor een **breed draagvlak** (omdat alle maatschappelijke groepen betrokken worden in de besluitvorming).

Diversiteit vatten we hier op in de meest brede zin van het woord: man-vrouw, etnisch-cultureel, socio-economisch, jongeren en ouderen, mensen met een (lichte) verstandelijke of fysieke beperking. Belangrijk: denk bij het uitwerken van je diversiteitsbeleid ook aan burgers die geen stemrecht hebben! Ook zij ondervinden de positieve effecten die participatie met zich meebrengt, en minstens een deel hen zal later wél het stemrecht verkrijgen. Concreet: betrek ook jongeren onder de 18 (zoals het district Antwerpen al doet in zijn burgerbegroting) door je project in scholen, jeugdbewegingen... voor te stellen, en vergeet ook niet-Belgen zonder stemrecht niet.

Bouw aan een duurzame diversiteitswerking, rond concrete thema's en projecten

In de praktijk merken we dat het vaak moeilijk is om dezelfde burgers 'permanent' te betrekken. Zoals al eerder aangegeven werk je dus best met kortstondige, concrete participatieprojecten in plaats van engagementen op de lange termijn. Deze insteek is nog belangrijker wanneer je moeilijker bereikbare doelgroepen wil betrekken. Om hen mee te krijgen in het participatief proces, bouw je het best trajecten uit op projectmatige basis en rond thema's die hen persoonlijk aanbelangen en interesseren.

Om die reden is het cruciaal dat besturen hun diversiteitswerking op een **duurzame** manier uitbouwen en hun inspanningen volhouden. Vaak kennen diversiteitsprojecten een moeilijke start omdat ze zo'n specifieke aanpak vereisen. Voor een goede werking moet je vertrouwen, nieuwe methodieken en expertise opbouwen en dat is een werk van lange adem. Maar met de juiste bijstellingen kom je er.

9. Breng de profielen van je participerende burgers en de drempels voor niet-participanten in kaart

Meten is weten, dus als eerste stap naar een inclusieve bestuurscultuur moeten gemeenten in kaart brengen welke expertise, organisaties en groepen er in hun gemeente aanwezig zijn. Vervolgens dien je te analyseren welke groepen momenteel al de weg vinden naar participatieve projecten en welke soorten expertise nog ontbreken in het traject. Zorg altijd voor een goed evenwicht tussen experts en 'gewone burgers'. Vorm je ambtenaren zodat ze hun voelsprietten nog verder kunnen ontwikkelen en netwerken in de stad kunnen uitbouwen. Wees je ervan bewust dat de sociale samenstelling van je gemeente (zeker op vlak van aanwezige nationaliteiten) constant verandert, dus dat je dit regelmatig moet opvolgen.

De burgers die het makkelijkst de stap zetten naar politieke participatie hebben vaak een gelijkaardig profiel: wit, behorend tot de gegoede middenklasse en hoogopgeleid. Dat wil echter niet zeggen dat andere doelgroepen sowieso ongeïnteresseerd zijn om te participeren. Vaak is het ook een kwestie van 'onbekend is onbemind'. Er kunnen talloze drempels zijn voor burgers om deel te nemen, waaronder de volgende:

- sommige maatschappelijke groeperingen kennen onvoldoende de kanalen waarmee zij kunnen participeren of die kunnen dienen om hun lokale bestuur te bereiken.
- soms hebben zij het gevoel dat ze de nodige inhoudelijke kennis missen om te participeren.
- vaak worden zij onvoldoende bereikt omdat de communicatie of informatie niet op hen afgesteld is.
- en bij sommige kansengroepen is er een sterk wantrouwen aanwezig tegenover de bestuurlijke instanties.

Om afwezige doelgroepen te bereiken, ga je best **'vindplaatsgericht'** te werk: ga dus naar plaatsen waar ouderen, jongeren, etnisch-culturele minderheden, mensen in armoede,... samenkomen. Vraag aan begeleiders of organisatoren om je project voor te stellen, moedig mensen persoonlijk aan om deel te nemen en volg het op.

10. Werk met sleutelfiguren, tussenpersonen en -organisaties, maar overbevraag hen niet

Zeker als er nog maar weinig voeling is met de doelgroep, is een netwerkgerichte benadering cruciaal. Maak met andere woorden gebruik van **sleutelfiguren, tussenpersonen en -organisaties**. Ga na welke opbouwwerkers, medewerkers in rusthuizen, centra voor personen met een handicap, vormingscentra, lokale welzijnsschakels,... je kan aanspreken om als brugfiguur op te treden tussen de overheid en de doelgroep. Die personen kunnen helpen om de kloof met doelgroepen te verkleinen en om een vertrouwensband met de overheid op te bouwen.

Je mag als overheid echter niet al de verantwoordelijkheden voor het leggen van contacten afschuiven op die brugfiguren. Op de lange termijn is dat sowieso niet duurzaam: vaak zijn belangrijke brugfiguren erg druk bevraagd, waardoor ze hun engagement op termijn vermoedelijk zullen willen afbouwen. Voor een duurzame en inclusieve werking dien je als overheid dus de **expertise** van die tussenpersonen **zélf in huis te halen**. Daarnaast blijft het belangrijk om de brugfiguren enkel als brug te gebruiken en niet als einddoel. De finale doelstelling moet altijd zijn om mensen uit de doelgroep zelf te betrekken en te bevragen, waarbij de brugfiguren slechts als middel fungeren.

11. Zorg voor maatwerk op vlak van communicatie en werkmethodiek

Projectmatig werken met diversiteit impliceert **maatwerk** in plaats van statische methoden. Om een diverse participatie te bewerkstelligen, zal je je project telkens moeten vormgeven naargelang de specifieke noden van de verschillende doelgroepen. Dat afstemmen doe je best in samenspraak met participatie-experten en mensen die de doelgroep goed kennen. Mogelijk heb je die profielen in je eigen administratie, anders zal je externe expertise moeten inschakelen. Let vooral op de volgende twee cruciale aspecten:

- Maatwerk vereist doelgroepgerichte **communicatie** en **informatie**. Dezelfde boodschap ('iedereen is welkom!') verspreiden volstaat niet. Zorg voor toegankelijke informatie die opgesteld wordt op een manier die ook begrijpelijk is voor niet-hoogopgeleiden en personen die het Nederlands niet als moedertaal hebben.¹² Voor alle doelgroepen geldt eigenlijk dezelfde vuistregel: leg je project heel concreet uit met informatie die nauw aansluit bij hun leefwereld. Gebruik voor specifieke doelgroepen veel korte zinnen, duidelijke afbeeldingen en tussentitels

¹² Een voorbeeld op maat van mensen met een verstandelijke beperking: <https://eudisabilitycard.be/sites/default/files/content/docs/nl/edc-easytoread-nl.pdf>. Voor meer informatie over goed taalgebruik naar deze doelgroep toe, zie <https://easy-to-read.eu/>.

en vermijd moeilijk taalgebruik. Experimenteer ook met verschillende vormen van communicatie: bijvoorbeeld filmpjes met zeer eenvoudige bewoordingen of in een andere taal, flyers met veelzeggende beelden enzoverder.¹³ Breng in al die communicatie ook mensen uit de doelgroep zelf in beeld, om aansluiting te vinden bij hen.

- Maatwerk vereist een specifieke **werkmethodiek** die afgestemd is op de doelgroep.
 - Elke gemeenschap is anders, dus elke aanpak zal verschillen. Constant evalueren en ter plekke bijsturen is onvermijdelijk.
 - Durf te experimenteren met verschillende vergadervormen en participatietechnieken: gesprekstafels, problemen aankaarten door post-its te plakken in bepaalde themavlakken, een studiebezoek, knelpuntenwandeling,... Er is geen one-fits-all methodiek. Het geheel van het participatieve traject bestaat vaak uit een conglomeraat van verschillende methodes. Opnieuw: overleg met kenners van de doelgroep hoe je je methodiek het beste afstelt.
 - Organiseer vormingen om doelgroepen voor te bereiden op participatietrajecten. Nodig ook begeleiders en tussenfiguren uit, want zij kunnen die kennis later doorgeven aan hun achterban. Een andere optie is natuurlijk om het aanbod van zulke vormingen bij externen te stimuleren en te faciliteren door het breed te communiceren of te subsidiëren.

12. Maak werk van diversiteit in de eigen organisatie

Om jezelf te profileren als een gemeente die inclusief en participatief werkt, is het belangrijk om **zelf** ook **inclusiviteit uit te stralen**. Zoals eerder aangehaald, houdt dat in dat je de nodige expertise in huis moet halen om een diversiteitswerking aan je participatieve traject te koppelen. Daarnaast is het belangrijk dat je ook **zélf** diversiteit uitstraalt als overheid. Streef er bij je aanwervingsbereid dus naar om een goede doorsnede te zijn van je eigen bevolking en houd dit ook in het achterhoofd bij de lijstvorming van de komende verkiezingen. Toon daarnaast ook de diversiteit van je gemeente in je eigen communicatie, bijvoorbeeld door consequent beelden van burgers met diverse profielen te gebruiken.

¹³ Voorbeelden van inspirerende filmpjes kan je bekijken op <http://www.ikstemook.be/voer-mee-campagne/videos/>. Voor mensen met een lichte verstandelijke beperking kan je bijvoorbeeld het niveau van Karrewiet-filmpjes als leidraad gebruiken.